

Яремов Богдан,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Чернишова Анна Михайлівна

ІСТОРИОГЕНЕЗА КЛАСИЧНОЇ ГІТАРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проведено аналіз історичного розвитку західноєвропейського музичного інструменту – шестиструнної класичної гітари. Проаналізовано різні методологічні підходи до вивчення історичних джерел, а також здійснено спробу встановити джерела походження цього інструменту. Висвітлено різні етапи в історії європейського виконавства на класичній гітарі, а також загальні аспекти історії музичного мистецтва в контексті європейської музичної культури.

Ключові слова: історія музичного мистецтва, класична гітара, європейська музична культура, історія розвитку, історія виконавства

Основний текст. Гітару вважають давнім інструментом, тому дослідники, які вивчають історію цього музичного інструменту, застосовують як традиційні методи, так і особливі підходи. Традиційний метод включає в себе аналіз теоретичних трактатів, передмов, авторських коментарів та музичних творів. Однак специфічним методом вивчення історичних матеріалів є аналіз іконографічних документів, що поширився з ХХ століття. Початково цей метод був вивчений французькими істориками, зокрема Женевьєм Тібо де Шамбюр, які першими застосували його для одержання історичної інформації. Сучасна думка визнає, що зображення навколишніх предметів у творах мистецтва минулих епох може бути відтворене достовірно. Однак для використання цього методу необхідно порівнювати його з іншими джерелами того часу. Використання іконографічного аналізу відкриває перед дослідниками великий документальний фонд, що дозволяє отримати інформацію про стародавні інструменти, їх конструкцію, техніку гри та роль у суспільстві.

Прогрес у методології дослідження історії музичних інструментів продовжується. Починаючи з 1960-го року, розпочалося детальне наукове вивчення експонатів з музейних колекцій. Для цього почали застосовуватися сучасні наукові методи, такі як хімічний аналіз лаків стародавніх інструментів, використання ультрафіолетових і гамма-променів для виявлення прихованих особливостей будови і встановлення їх первісного вигляду.

Струнні щипкові інструменти, до яких належить і класична гітара, з'явилися у давнину. Існує припущення, що гітара має своє походження з Єгипту. Важко точно визначити, звідки саме почалася історія гітари, але можна припускати, що людина випадково відкрила перший звук музичного інструменту, виготовленого з панцира черепахи з натягнутими струнами. Інша версія вказує на те, що гітара виникла з лука, з якого стріляли стрілою, і це призвело до виникнення характерного звуку, що надихнув людину створити не просто знаряддя для полювання або війни, а для музики. Ймовірно, що гітара як інструмент з'явилася близько 3000 років до нашої ери. За словами Піфагора (500 років до н.е.), у троглодитів у Малій Азії існували триструнні гітари, які називалися Пандурою. Вони були відомі персам і арабам під назвами Самблека, Самблусе та

Самбуїт. Гетибери, народ, який жив близько 2000 років до н.е. у Сирії, відомі своєю вмільстю грати на Киннарі. Через 500 років у Єгипті гітара згадується у ієратичних текстах та ієрогліфах під назвою "Нефер". На стінах єгипетських імператорів, у барельєфах часто можна побачити сцени, де присутня гітара, окремо або разом з іншими інструментами [1].

Гітара (ісп. guitarra) – це струнний музичний інструмент який є з родини лютні. Звук формується вібрацією струн і підсилюється резонатором – декою інструменту. Гітари поділяються на акустичні, електричні та напівакустичні. Також гітари відрізняються за кількістю та матеріалом струн, конструкцією корпусу і призначенням. Гітара використовується як сольний, акомпануючий та у складі ансамблю в різних музичних напрямках. Цю інформацію можна знайти у вільній електронній енциклопедії "Вікіпедія". У класичній гітарі струни (спочатку жильні, потім нейлонові) прикріплюються до підставки, розташованої між резонаторним отвором і нижнім краєм корпусу. Струни захищуються пальцями (нігтем або подушечкою) або за допомогою плектра (або медіатора).

На Середньому Сході поширені інструменти, схожі на гітару, що свідчить про це, зображений один з таких інструментів на фризі буддійського монастиря Ертама біля Термеза (Узбекистан). Вольман у своїй книзі "Гітара й гітарист" зазначав, що гітара – один із найпоширеніших і водночас один із найдавніших музичних інструментів, які існують вже сотні років. Вона отримала свою назву від слова "кіфара", яке давні греки вживали для позначення струнних музичних інструментів, які використовувалися для акомпанементу співу. Починаючи з X століття, графічні зображення того часу показують багато різних видів струнних щипкових інструментів, і разом з тим, їх зображення стає загальноприйнятим. Особливі риси цих інструментів свідчать про їхній початковий етап розвитку, коли струни (зазвичай три або чотири) були прикріплені до напівкруглої підставки, що вміщена в основі деки, і натягнуті за допомогою об'ємних колків, що вставлені у колкову коробку. На початку XIII століття з'явився інший тип інструменту, схожий на віолу. Згадки про цей інструмент можна знайти в книзі "Тлумачення Апокаліпсису", яке зберігається у Парижі [2].

Лютню вважають найближчим попередником гітари. Вона була ввезена до Європи ще в Середньовіччі. Данте Аліг'єрі, великий флорентієць, народився у 1265 році, і вже у його "Божественній комедії" згадується багатострунна лютня, яка була добре відома в його час. Лютня мала овальний корпус, короткий гриф з ладами, відігнуту назад голівку з колками для натягування струн і плоску дерев'яну деку з круглим резонаторним отвором. Кількість струн на лютні була різною, іноді доходила до 24. Найпоширенішою була лютня з п'ятьма парами струн і однією одинарною. Струни настроювалися у різні способи (парні - в унісон або в октаву). На лютні грали, захищуючи струни пальцями, іноді - плектром. Музику для лютні спочатку записували за допомогою "табулатур" - буквенної або цифрової системи запису, що передувала більш простому запису за допомогою нот. Розшифрування табулатур часто викликало складнощі, оскільки кожна країна або навіть окремі виконавці мали свій спосіб запису, що не завжди можна було точно перекласти на сучасну загальноєвропейську нотацію.

Починаючи з XIII століття в Іспанії інформація про еволюцію гітари стає більш докладною. Наприклад, мініатюри з рукопису "Кантиги Святої Марії" (1250 р.), що представляли собою збірку пісень на честь Діви Марії, показують придворних міністрелів у момент виконання своїх обов'язків, де на них багато разів зображуються гітари. У країнах Північно-Західної Європи, таких як Англія, Франція та Німеччина, гітару можна побачити в скульптурах і мініатюрах майстрів того часу. Наприклад, гітару можна побачити в руках ангела, який грає музику, на мініатюрі з псалтирі Робера де Ліля (1300-1320 рр., Лондон). З початку XIV століття вчені дослідники вказують на високу

популярність гітари й визнають, що з цього часу гітара витісняє і замінює античну кіфару. Близько 1300 року Хуан де Грохео називає інструмент "guitarra sarracenică". А через двадцять років дослідник Пилип де Вітрі використовує більш узагальнену назву - "chitarra". Гітара активно починає брати участь у всіх розважальних заходах, виступаючи як акомпанемент для танцюристів і співаків, а також бере участь у різних ансамблях. Варто зазначити, що до нашого часу не дійшло жодного нотного запису музичних творів тієї епохи. З літературних джерел відомо, що на гітарі постійно грали сільські і, пізніше, придворні музиканти. Таким чином стає очевидним, що гітара була одним із інструментів, які отримали широке визнання в XIII і XIV століттях [3].

Слід зазначити видатних виконавців на лютні тих часів. Італійські лютнярі, серед яких Франческо Спіначіно, Франческо ді Мілано, Вінченцо Галілея (1520-1591) – батька знаменитого астронома, і А. Терці, заслуговують на особливу увагу. У музичному житті Франції відомими були П'єр Аттен'ян і Денис Готьє. Серед англійських лютнярів слід згадати видатного віртуоза Джона Доуленда і Роберта Джонса. Німецька лютнева музика стала відомою завдяки видатному лютнярю і майстру Гансу Нейзидлеру. Варто зауважити, що лютня в Німеччині була популярною тривалий час, а останні німецькі лютнярі XVIII століття уже створювали музику для неї в класичних формах сюїти. Серед відомих німецьких лютнярів XVIII століття можна зазначити Сильвіуса Леопольда Вейса. Крім того, музику для лютні також створював Йоганн Себастьян Бах.

У XVI столітті відбувається початок так званого відродження гітари в Європі. Свідченням цієї популярності може служити одна з історичних версій, пов'язаних із придворним життям того часу. Наприклад, герцог Орлеанський, син Француа I, що мав намір одружитися з іспанською принцесою, донькою або племінницею Карла V, почав вчитися грати на гітарі, можливо, з метою залучити її увагу. Вихователь молодого герцога, поет і музикант Меллен де Сен-Желе, надавав йому уроки гри на гітарі. У своїй поемі Сен-Желе описує, як заняття на гітарі тимчасово перервалися через хворобу герцога. Більшість виконавців лютні поступово переходили на гітару, яка стала набагато популярнішою за лютню. Завдяки її легкій техніці гри, виконавець на сцені міг "сяяти" навіть без спеціальної професійної підготовки.

Починаючи з XVII століття, гітари, які були виготовлені майстрами протягом наступних століть, дійшли до наших днів. Один із прикладів збережених гітар знаходиться в колекції Музею музичних інструментів Паризької консерваторії. Майстром цієї гітари був венеціанець Кристофо Кокко, і вона датується 1602 роком. Конструкція цього інструмента характеризується плоским корпусом, виготовленим з пластинок слонової кістки, з'єднаних вузькими планками коричневого дерева. Ця гітара є типовим представником найпоширеніших гітар італійських майстрів того часу [4].

Наступним важливим кроком у розвитку гітари був період кінця XVII століття. Історія свідчить, що у Франції молодому королю на навчання гри на гітарі до двору запросили видатного викладача й музиканта того часу Франческо Корбетту. Під час правління короля Франції Людовіка XIV гітара стала улюбленим музичним інструментом аристократії та композиторів не лише в Франції, але й у всій Європі. Цікаво відзначити, що в Україні, починаючи з початку XVII століття, до поширення гітари популярністю користувалася бандура. Бандура, схожа за формою на лютню, окрім основних 5-6 струн, мала "приструнки" – кілька додаткових струн, розміщених на деці. Репертуар бандуристів передусім складався з народних пісень, що з часом також знайшло своє відображення в українській гітарній музиці.

Гітара, яка раніше відігравала невелику роль у супроводі, стала надзвичайно популярною у всіх країнах Європи. Разом з фортепіано вона стала основним інструментом домашнього музикування. Завдяки виконавській майстерності М. Джуліані, Ф. Смітта, Д. Агуадо, М. Каркассі та інших видатних гітаристів, які почали

виступати на сцені з кінця XVIII століття, гітара стала важливим концертним інструментом [3].

Подальший швидкий ріст популярності гітари пов'язаний з кількома факторами.

По-перше, постійне удосконалення конструкції гітари робило її конкурентоспроможним та виразним музичним інструментом серед інших. По-друге, гітара була досить портативною, що робило її універсальною і популярною серед потенційних музикантів. Крім того, вона була відносно доступною за ціною, що забезпечувало її доступність для широких верств населення. У середині XIX століття спостерігався спад популярності гітари, особливо в Європі, де фортепіано витісняло її. Проте в цей період в Іспанії та Англії класична гітара все ще мала велике значення. Гітара пройшла значні зміни в своїй конструкції, ставши сучасним інструментом. Антоніо де Торрес, визнаний майстер гітари, здійснив значний внесок у її реформу та модернізацію. Франциско Таррега Ешеа, видатний гітарист кінця XIX століття, слідував іспанській школі гри на гітарі.

Після смерті Ф. Тарреги в 1909 році відбулося переломне подією в історії розвитку класичної гітари. З цього часу гітара ввійшла в складний період, що супроводжувався як спадами, так і підйомами. Проте на початку XX століття відкрилися нові перспективи для розвитку гітари, і вона розпочала свій, вже сучасний, історичний шлях [4].

Висновки. У цій статті спробовано відстежити історію розвитку західноєвропейської класичної гітари з моменту її виникнення до сучасного періоду. Розглянуті різні історичні аспекти гітарного мистецтва, намагаючись дотриматися хронологічної послідовності основних етапів еволюції. У сучасній Україні класична гітара займає провідне місце серед інших музичних інструментів за популярністю та поширеністю, що вимагає детального подальшого вивчення її історії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матеріали — Вікіпедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гітара> (дата звернення 30.04.2024).
2. Матеріали – Серенада. URL : <https://serenada.in.ua/uk/bloh/statti-pro-hitari/89-istoriya-hry-na-hitari> (дата звернення 30.04.2024).
3. Коваленко А.С. Історичні передумови становлення вітчизняної інструментальної гітарної освіти в контексті розвитку музичної освіти. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 2017 (2). URL : <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/91>
4. Чеченя К. Музичне виконавство сьогодення. *Гітара в Україні*. 2008. № 2. С. 18–27.